

Lífeyristekjur í framtíðinni

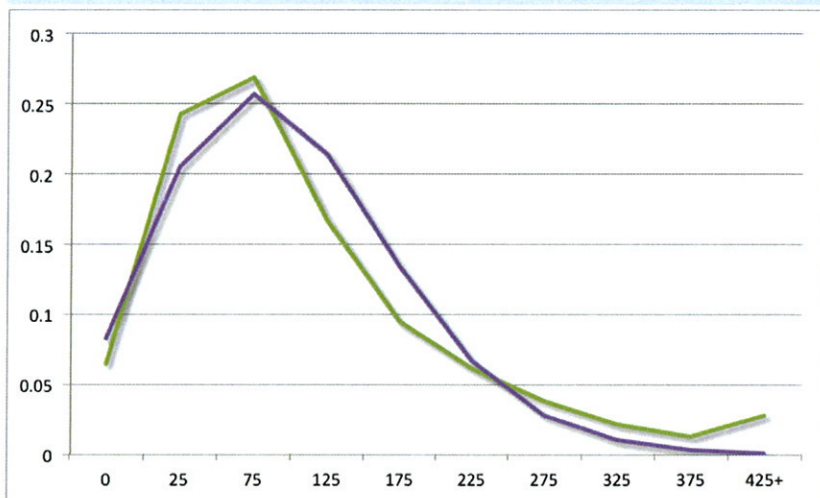
Margir hafa kvartað undan því hve lítið þeir fá í greiðslur úr lífeyrissjóðunum. Í sjálfu sér er rétt að tekjur þaðan eru ekki mjög miklar að meðaltali eða um 110-120 þúsund krónur á mánuði fyrir þá sem nú eru að komast á lífeyri, en fara þó hækkandi með hverjum árgangi. Skýringar eru fyrst og fremst þær, að þó að kerfinu hafi verið komið á árið 1970 var það afar veikburða fyrstu árin áður en hægt var að verðtryggja eignir. Eignir skertust ár frá ári. Það var ekki fyrr en eftir að verðtryggingin komst á árið 1979 að sjóðirnir höfðu einhverja möguleika á því að ná raunávöxtun. Fram undir aldamót voru mjög margir sjóðir starfandi og þeir flestir litlir þannig að rekstrarkostnaður var tiltölulega hár. Loks er þess að geta að ekki var borgað iðgjald í lífeyrissjóð nema af dagvinnu fram til 1990, en yfirvinna var jafnvel um helmingur launa á þeim tíma.

Greiðslur almanna-trygginga

Tryggingastofnun ríkisins sér um greiðslur á lífeyri til ellilífeyrisþega. Hugmynd aðila vinnumarkaðsins og stjórnvalda var sú, að smám saman myndi lífeyrissjóðakerfið taka við greiðslum til þeirra sem væru á vinnumarkaði og almannatryggingakerfið virkaði sem öryggisnet fyrir þá, sem ekki hefðu átt kost á því að greiða í lífeyrissjóð af einhverjum orsökum. Af ýmsum ástæðum hefur þetta tekið lengri tíma en ætlað var. Ýmsir plástrar hafa verið settir á kerfi almannatrygginga og flestir hafa þeir orðið til þess að skerðingar á bótum vegna greiðslna úr lífeyrissjóði jukust. Ein síðasta viðbót af þessu tagi var svonefnd framfærsluuppbot. Henni var komið á sumarið 2008 sem ódýr lausn til þess að bæta hag þeirra sem verst standa. Hún virkar þannig að allar tekjur skerða hana krónu fyrir krónu. Stór hluti ellilífeyrisþega sér því lítinn afrakstur af því að hafa greitt í lífeyrissjóð í áratugi meðan hinir, sem aldrei greiddu neitt, fá nánast sömu ráðstöfunartekjur.

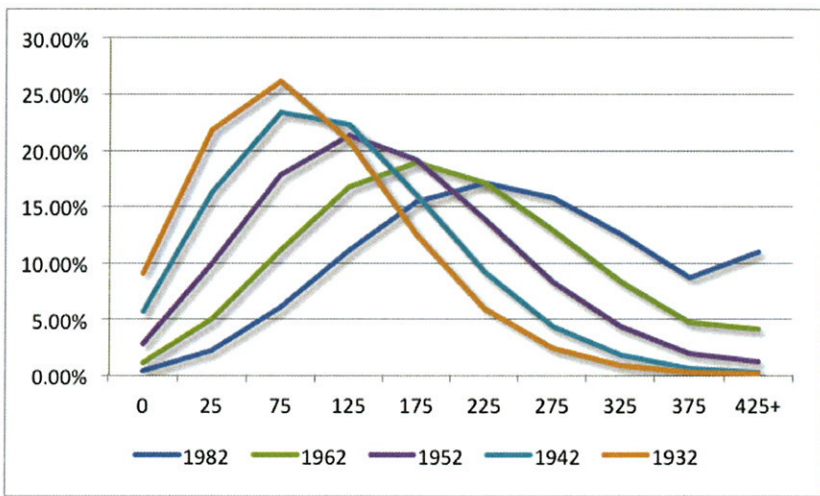
Árið 2012 komu fram viðamiklar

Mynd 1: Nálgun við tekjudreifingu úr lífeyrissjóðum með Poisson-líkindadreifingu

Græni ferillinn sýnir dreifingu lífeyrissjóðatekna allra lífeyrisþega. Fjólublái ferillinn er Poisson dreifing sem nálgun. Heimild: Gögn frá TR og útreikningar Talmakönnunar.

Mynd 2: Dreifing mánaðarlegra greiðslna úr lífeyrissjóðum m.v. fæðingarár lífeyrisþega

Myndin sýnir að greiðslurnar aukast eftir því sem lífeyrisþeginn fæðist síðar. Heimild: Útreikningar Vísbendingar.

tillögur þverpólítískrar nefndar undir forystu Árna Gunnarssonar um einföldun á kerfi almannatrygginga. Í þeim fólst mikil bót frá núverandi kerfi, en útreikningar leiddu í ljós að tillögunnar hafa í för

með sér talsverðan kostnaðarauka fyrir ríkið næstu 15-20 ár. Það skýrist af því að fjölgun fólks á eftirlaunaaldri verður mjög hröð á næstunni, hraðari en aukning framhald á bls. 4

1 Lífeyrisþegar telja að þeir beri lítið úr bótum eftir að hafa greitt í lífeyrissjóð langa ævi.

2 Útreikningar benda til þess að lífeyrir aukist mikið næstu áratugi.

3 Evrópusambandsaðild er ekki yfirvofandi, en hvað myndi hún þýða fyrir Ísland?

4 Framtíðarsýn Biblíunnar er: „Þú munt lána mörgum þjóðum en sjálfur ekki þurfa að taka lán.“

framhald af bls. 1

lífeyrissjóðanna hópsins. Í þessari grein er horft á það hvernig lífeyrissjóðin aukast og m.a. höfð hlíðsjón af útreikningum sem finna má í skýrslu sem unnin var fyrir nefndina.¹

Aðferðafræði

Í fyrstu var skoðuð raunveruleg dreifing allra greiðslna til ellilífeyrisþega hjá TR vorið 2012. Greiðsludreifingin er mjög misjöfn eftir aldri því að sumir hafa sáralítill réttindi meðan aðrir hafa greitt alla sína tíð í lífeyrissjóð og fá há eftirlaun. Til þess að búa til stærðfræðilegt líkan um þessi réttindi varð að máta nokkrar líkindadreifingar við hópinn. Þetta er nauðsynlegt til þess að hægt sé að reikna hver réttindin væru hjá Tryggingastofnun m.v. mismunandi forsöndur.

Oft er miðað við að tekjur fylgi lognormal-dreifingu og það gildir oftast á almennum vinnumarkaði. Sú dreifing reyndist ekki passa vel við greiðslur úr lífeyrissjóðum núna. Var þá gripið til þess ráðs að flokka tekjurnar í ákveðin bil og finna líkindadreifingu sem félli vel að þeirri flokkun. Poisson-dreifingin passaði allvel (sjá mynd 1) og Poisson-dreifingar voru notaðar sem grunnur að tekjudreifingu úr lífeyrissjóði þar sem meðaltalið var látið hreyfast með spá um hækkandi meðallaun.

Á myndinni sést að raunveruleg dreifing (græni ferillinn) er þannig, að nokkur hluti fær 400 þúsund krónur eða meira í tekjur frá lífeyrissjóðunum meðan nálgunin gerir ekki ráð fyrir því. Að öðru leyti er stærðfræðilíkanid allgott. Á ferlunum sést að langflestir eru með innan við 100 þúsund krónur í tekjur úr lífeyrissjóðunum. Nokkur hluti (milli fimm og tíu prósent) fær engar greiðslur úr lífeyrissjóði. Þetta er fyrst og fremst fólk sem er komið umfram áttrett og annað hvort vanrækti að greiða í lífeyrissjóð eða var aldrei á vinnumarkaði.

Framtíðin

Það skiptir auðvitað meginmáli að vita hvernig líklegt er að greiðslur úr lífeyrissjóðum muni þróast á næstu áratugum. Ná lífeyrissjóðirnir í raun og veru því markmiði sínu að greiða tæplega 60% af tekjum í lífeyrri? Sumum kann að þykja að það sé ekki metnaðarfullt markmið, en er eigi að síður það sem hægt er að ná með því að greiða 12% iðgjöld í lífeyrissjóð í um 40 ár. Eftir því sem vaxtastig verður lægra er hætt við að getan til þess að greiða lífeyrri verði minni.

Á mynd 2 sést hvernig lífeyrissjóðslur

dreifast nú og í framtíðinni samkvæmt hlíðstæðu stærðfræðilíkani og notað var við útreikninga fyrir nefndina. Síndir eru fimm ferlar eftir fæðingarári lífeyrissjóðanna. Minnstar eru tekjurnar fyrir þá sem fæddust árið 1932 og eru nú líðlega áttæðir. Þeir sem fæddust tíu árum síðar eru heldur betur settir og svo koll af kolli. Þó má sjá það af síðasta ferlinum, sem miðar við fólk, sem fætt er 1982, að jafnvel þá er gert ráð fyrir því að nokkur hluti fái tiltölulega lítinn ellilífeyri, þó svo að meðaltalið færast sífellt ofar. Þetta skýrist af því að alltaf er nokkur hluti sem ekki greiðir mikið í lífeyrissjóði vegna stopuls vinnuferils. Myndin sýnir þó ótvírátt að toppurinn á ferlinum hefur færst frá því að vera um eða úr innan við 100 þúsund krónur í greiðslur á mánuði í 200 til 300 þúsund krónur. Þess má geta að ferillinn færast í átt að því að vera lognormal-dreifður eins og fræðin gera ráð fyrir.

Nást markmiðin?

Á það hefur ítrekað verið bent að það bæði eykur mikið tekjur frá lífeyrissjóðum og eflir þjóðarhag almenn, ef menn vinna lengur og bíða með töku lífeyrissjóðs lengst. Frestun vinnuloka frá 67 ára aldri til sjötugs eykur t.d. lífeyrissjóðslurnar um það bil 30%. Þannig geta ellilífeyrisþegar náð sér í talsvert góða kjaraþót, ef vilji og heilsa leyfa.

Miðað við núverandi kerfi almanna-trygginga myndu mánaðarlegar greiðslur frá Tryggingastofnun lækka úr um 118 þúsund krónum í um 37 þúsund krónur við það að greiðslur úr lífeyrissjóðum hækkuðu úr 110 þúsund krónum í 250 þúsund krónur á mánuði.

Ef almanna-tryggingakerfinu er ekkert breytt er því ljóst að smám saman næst það markmið að almenna lífeyrissjóðakerfið taki við af kerfi almanna-trygginga. Þó er ólíklegt að það haldist óbreytt næstu áratugi. Núverandi stjórnaflakkar hafa gefið til kynna að þeir hyggist draga úr ýmsum skerðingum lífeyrissjóðanna sem komið var á í tíð síðustu stjórnar. Þannig verður kerfið réttlátara, en jafnframt leggjast byrðar á framtíðarkynslóðir í formi aukinna skulda ríkissjóðs. Einstigið á milli skulda og réttlætis er vandradað.

Heimild:

1 *Talnakönnun: Kostnaðaráhrif af tillögum starfsþóps um endurskoðun almanna-tryggingalaga og einföldun bótaskerfis.*

Fyrirgefning skuldanna

Þrátt fyrir heiti dálksins hefur ekki verið mikið vitnað til heilagrar ritningar. Nú hafa kristin gildi hafist til virðingar á ný og í ljós kemur að stefna ríkisstjórnarinnar fellur vel að Gamla testamentinu. Í 15. kafla fimmtu Mósebókar segir hvað gera skuli við skuldir landsmanna og eins hvernig meðhöndla skuli útlendinga:

„Sjöunda hvert ár skaltu fella niður skuldir. Eftir þessum reglum skaltu fella niður skuldir: Sérhver lánardrottinn skal falla frá kröfum vegna láns sem hann hefur veitt náunga sínum. Hann skal ekki ganga eftir greiðslu hjá náunga sínum og meðbróður því að niðurfelling skulda hefur verið boðuð vegna Drottins. Þú mátt ganga hart að útlendingi en þú skalt gefa bróður þínum það eftir sem þú átt hjá honum.

Raunar á enginn þín á meðal að vera fátækur því að í landinu, sem Drottinn, Guð þinn, fær þér sem erfðaland og þú tekur til eignar, mun Drottinn blessa þig ríkulega ef þú aðeins hlýðir Drottni, Guði þínum, og gætir þess að halda öll ákvæðin sem ég set þér í dag. Því að Drottinn, Guð þinn, mun blessa þig eins og hann hét þér. Þá munt þú lána mörgum þjóðum en sjálfur ekki þurfa að taka lán og þú munt ríkja yfir mörgum þjóðum en engin mun ríkja yfir þér.

Ef einhver bræðra þinna er fátækur í einni af borgum þínum í landinu sem Drottinn, Guð þinn, gefur þér skaltu ekki loka hendi þinni fyrir fátækum bróður þínum með harðýggi heldur skalt þú ljúka upp hendi þinni fyrir honum. Þú skalt lána honum það sem hann skortir.

Gæt þess að hleypra ekki þessari ódregilegu hugsun að: „Nú er skammt til sjöunda ársins þegar skuldir skulu felldar niður,“ og þú lítir þurfandi bróður þinn illu auga og gefir honum ekkert. Þá mun hann ákalla Drottin og ásaka þig og það verður þér til syndar.

Þú skalt gefa honum fúslega en ekki með ólund því að fyrir það mun Drottinn, Guð þinn, blessa öll þín verk og hvað sem þú tekur þér fyrir hendur. Því að aldrei mun fátækra vant verða í landinu og þess vegna geri ég þér þetta að skyldu: Ljúktu upp hendi þinni fyrir meðbræðrum þínum, fátækum og þurfandi í landi þínu.“ *bj*

Ritstjóri og ábyrgðarmaður: Benedikt Jóhannesson
Útgefandi: Heimur hf., Borgartúni 23, 105 Rvík.
Sími: 512 7575.
Netfang: visbending@heimur.is.
Prentun: Heimur. Upplag: 700 eintök.
Öll réttindi áskilin. © Ritið má ekki afrita án leyfis útgefanda.